

KAPITALIZAM KATASTROFE

Klein, Naomi (2008.) *Doktrina šoka: Uspon kapitalizma katastrofe*.
Zagreb: VBZ (preveo: Petar Vujačić), 584 stranice.

Knjiga *Doktrina šoka: Uspon kapitalizma katastrofe* klasično je strukturirana na uvodnu građu, jezgru i zaključnu građu; sadrži sedam glavnih dijelova u jezgri s ukupno dvadeset jednim poglavljem. Glavni dijelovi su:

1. *Dva doktora šoka – istraživanje i razvoj,*
2. *Prva kušnja; Porodajne muke,*
3. *Kako preživjeti demokraciju; Bombe načinjene od zakona,*
4. *Izgubljeni u tranziciji; Dok plakasmo, dok drhtasmo, dok plesasmo...*
5. *Vremena šoka – uspon kompleksa razornog kapitalizma,*
6. *Irački puni krug; Šok svih šokova,*
7. *Pokretna Zelena zona; Tampon-zone i zaštitni zidovi.*

Knjiga također sadrži dijelove pod nazivom Uvod (11-29), Bilješke (459-517), Indeks (519-542) te Zahvale (543-548).

Naomi Klein je višestruko nagrađivana novinarka i spisateljica. Redovito piše kolumne za *The Nation* i *The Guardian*, a tijekom 2004. godine izvještavala je iz Iraka za *Harper's Magazine*. Njezina prva knjiga *No Logo* prevedena je na više od dvadeset osam jezika i postala je svjetski bestseller. Na isti način je prihvaćena i knjiga *Doktrina šoka: Uspon kapitalizma katastrofe* koja je postigla jednaku svjetsku zapaženost te proglašena od strane *The New York Timesa* međunarodnim bestsellerom.

Klein započinje knjigu *Doktrina šoka* primjerima primjene doktrine šoka na pojedincima koji su imali nesreću proći laboratorije torture Ewena Camerona i CIA-e u bjesomućnim

pokušajima brisanja i preoblikovanja njihove svijesti. Nakon uvodnih šokantnih primjera, autorica obrazlaže ideju pisanja knjige o šokovima, o tome kako se šokovi primjenjuju i na države – ratovima, terorističkim udarima, pučevima i drugim katastrofama. Kako se pojedince može istrgnuti iz njihovog života te šokirati, na isti način to je ostvarivo i na primjerima država. Nakon uvodne destabilizacije države različitim uzrocima, šokiranje se nastavlja "iznova – korporacijama i političarima koji izrabljuju strah i dezorijentaciju prvotnog šoka da proguraju svoju ekonomsku šok-terapiju. Nakon toga, kako se ljude koji se usude oduprijeti toj politici šoka šokira i treći put – što čini policija, vojska i zatvorski isljednici." Klein dovodi u vezu politiku državnog vladanja, načina upravljanja državom i nastojanje pojedinih struktura da ovladaju društvenim resursima kako bi iste privatizirali i na komercijalnim osnovama prepustili privatnom sektoru. Klein spominje mnoge pojedince, bilo kao ideologe bilo kao izvršioce. Pojedinaac kojeg posebno ističe i na kojeg se poziva je i Milton Friedman u čijim djelima i zasadama djelovanja pokušava prikazati vezu između skupa mišljenja (koje je Friedman zastupao na Katedri za ekonomiju pri Sveučilištu u Chicagu), neokonzervativnog pokreta u SAD-u te globalnog slobodnog tržišta u nastajanju. Autorica pokušava prikazati one pobornike slobodnog tržišta koji na državu ne gledaju kao na rješenje već kao na dio problema. Naglašava njihov pristup da državi treba oduzeti resurse, poglavito u području gospodarstva, kako bi se izbjegla mogućnost

provedbe nadziranih ekonomija. Navedeno pogotovo ističe kao metodu koja se koristila tijekom ideološke borbe protiv utjecaja SSSR-a gdje su nadzirane ekonomije prikazivane kao komunističko obilježje. Borba za preuzimanje nacionalnih bogatstava dijelom svijeta se odvijala pod velom suprotstavljanja komunizmu i zlima takve ideologije u zamjenu za pravedne vrijednosti. Na primjeru latinoameričkog čunja (južnih zemalja Latinske Amerike) nastoji elaborirati hipotezu o tzv. "kapitalističkoj šok-terapiji" koja fuzionira tri oblika šoka u "nezaustavljiv uragan međusobno osnažujućih razaranja i obnove, brisanja i stvaranja". Model triju šokova koje Klein prepoznaje na području latinoameričkog čunja a koji su kasnije primjenjivani diljem svijeta, čine: šok potpomognutog državnog udara, ekonomska šok-terapija putem institucija u rukama beskopuloznih bankara iz bogatih zemalja te šokovi u sobama za mučenje nad onima koji su stajali na putu prethodnim šokovima. Postulati ekonomskih šok-terapija – privatizacija, deregulacija, rezovi javne potrošnje – prvo su primjenjivani u Latinskoj Americi, a potom i u drugim dijelovima svijeta (tranzicijske zemlje Istočne Europe, azijski tigrovi, Rusija te u konačnosti Irak nakon okupacije 2003. godine). Ekonomski preobražaj tih zemalja Klein usko povezuje s pljačkom društvene imovine, naziva ih katastrofalnim ishodom povijesti eksperimenata Čikaške škole a sve uzrokovano masovnom korupcijom, rafalnom privatizacijom i korporacijskim sljublivanjem policijskih država i velikih korporacija. Spominje da su procesi donijeli i neke pozitivne pomake, no Klein je pretežno fokusirana na ekonomsko podrivanje država koje su prošle proces strukturalnog prilagođavanja te pretakanje njihovih bogatstava u privatne ruke. Snažno naglašava da su u tim "nastojanjima pomoći" nestale milijarde dolara poreznog novca građana SAD-a kojim su potpomognute promjene i prilagodbe. Za objašnjenje koje

je nuđeno nakon otkrivenih malverzacija i iskrivljenih ciljeva od strane savjetnika u tim procesima, citira klasičnu retoriku o nespremnosti za istinsku demokraciju onih zemalja kojima se "nastoji pomoći" uzrokovano višestoljetnom autoritativnom poviješću, "ruskoj kulturi korupcije", sotonskom naslijeđu te "patologiji radikalnog islama". Klein za sve optužuje velike korporacije pretežno u rukama američkih kapitalista koji neutaživo grabe za novim bogatstvima uzrokujući stradavanja stotina milijuna "malih" ljudi. Služeći se mehanizmima međunarodnih institucija i multinacionalnih korporacija te divovskim kapitalom napravljeno je pokoravanje velikih prostranstava, učinjen je prodor američkih kompanija toliko duboko koliko nikad nisu došli vojno kao što su sada došli ekonomski. U spregu dovodi službene stavove američke politike, interes krupnog kapitala i vojne intervencije po svijetu. U pojačavanju takve hipoteze služi se bogatim izvorima na koje se poziva, terenskim istraživanjima, citatima i snažno korištenim eufemizmima i izrazima.

Zaključak: Uz sve analize provedene u knjizi, snažne poruke koje Klein šalje čitateljima i međunarodnoj zajednici govore da je u tijeku masovna pljačka prirodnih i društvenih vrijednosti našeg planeta. Snažno diže glas protiv takve današnjice i pobuđuje nelagodu čitatelja zbog svijeta u kojem živimo. Knjiga je višegodišnji projekt u koji je utrošen enorman rad mnogih ljudi, provedena su mnoga terenska istraživanja te u konačnosti izrazito snažno "optuženi" mnogi za stanje u kakvom se današnji svijet nalazi. Čitanje knjige pobuđuje daljnji interes za opisivane teme, nikako vas ne ostavlja ravnodušnima te potiče na vlastito istraživanje i provjeru barem dijela napisanog između korica.

Robert Mikac